

Neeme Kuningas otsib Kohtla-Järvel "Romeo ja Julia" loole ilusat lõppu

Suurtes ooperimajades üle 80 etenduse lavale toonud Neeme Kuningas tunnistab, et uue tööädala eel Kohtla-Järve gümnaasiumis on tal ärevus sama suur nagu enne esietendust. Etenduskunste õppivatele gümnaasistidele on osaks saanud lotovõit lasta end kujundada sellisel erakordsel ja ebatavalisel õpetajal. Kuningas ise ütleb, et kui talle on antud elus võimalus elada mitut elu, mängida eri rolle, siis peaks loll olema, kui seda võimalust ei kasutaks.

Kuidas Hendrik Agur teid ära rääkis, et tulite Kohtla-Järvele õpetajaks?

Sain teada, et Hendrik Agur, keda ma tundsin juba varem, hakkab seda gümnaasiumi juhtima, ja lugesin ka tema visiooni, mille ta oli kandideerides koostanud. See kõlksus kokku mu isikliku natuke isegi egoistliku huviga. Ma olen hästi palju töötanud noortega: muusikaakadeemias ja meistriklasse tehes. Aga seda spetsiifiliselt oma valdkonnas.

Ma ei taha öelda, et õpetatakse valesti, aga paljusid asju tuleb hakata koolide lõpetajatele otsast peale õpetama.

Sama räägitakse paljude elualade puhul. Näiteks autoesinduskojad ütlevad sageli, et kutsekoolist tulevaid autolukkseppi peab töökohal hakkama otsast peale õpetama...

Jah. Muusikas on muidugi tegemist ka eri koolkondade, käekirjade ja arusaamadega. See võtab teinekord aastaid ja hooaegu, kuni mõttekaaslaste meeskond hakkab tegusid tegema.

Olen püüdnud jälgida, mis tasemel kõrgharidust antakse, mida neile üldse õpetatakse. Siis hakkasin seda tagurpidi kerima. Kusagilt ju need inimesed tulevad kõrgkoolidesse: gümnaasiumidest ja muudest koolidest. Neil on juba baasväärtused ning arusaamised elust ja professionaalsusest – need tulevad tunduvalt varem, keegi kujundab neid.

pohjarannik.post...

Rahvusoper Estonia
Teater

Mul on olnud tahtmine ennast ka proovile panna, et kujundada neid isiksusi. Et seda köögipoolt natuke tundma õppida.

Ma olen naljatamisi mõelnud, et eks ma kunagi töötan lasteaias või lastesõimes. Mõnede arvates on see nagu tagasiminekuks, aga minule on see tagasi minemine algusesse. Isiksuse areng on põhjuste ja tagajärgede seos, nagu doominokivid. Aga kes on see, kes esimese kivi liikuma lükkab?

Muidugi on minule huvitav ka Ida-Virumaa keskkond. Ma ise olen nõukaajal õppinud viis aastat Moskvast. Hiljuti töötanud kaks aastat Siberis [Krasnojarski ooperi- ja balletiteatri pealavastajana]. Mind huvitab, millest tekivad vaenud ja mittemõistmised. Mul on selle kohta oma teooria.

Milles see seisneb?

See on Shakespeare'i "Romeo ja Julia". See on lugu kaunist ja ideaalsest armastusest, mida takistavad eelarvamused ning perekondlikud vaenud ja konfliktid. See lõpeb kõik traagiliselt, kuigi võinuks lõppeda kenasti.

Selleks, et tekiks armastus, peab olema mingi trepistik: lugupidamine, usaldus, austus, huvi – kõik sellised kategooriad. Kõik algab tegelikult märkamisest, uudishimust, huvist. Niimoodi on ilmselt ka põlvkondadevahelistes ja rahvustevahelistes suhetes.

Neeme Kuningas oli aastatel 2016-2018 Siberis miljonlinna Krasnojarski ooperi- ja balletiteatri pealavastaja.

Jaanus Piirsalu / Postimees

Ooperilavastaja, teatrijuht, õpetaja, reklaamikirjutaja, poliitik, kirjanik, rokkmuusik...

Pärnumaalt Kilingi-Nõmmelt pärit Neeme Kuningas (66) on tuntud eelkõige kui rahvusooperi Estonia endine peanäitejuht ja pealavastaja. Ta on lavastajana toonud lavadele üle 80 ooperi, peale Eesti ja Põhjamaade ka Venemaal, Hiinas, Saksamaal, Prantsusmaal ja mujal.

Veidi enne Kohtla-Järve gümnaasiumisse etenduskunstide õpetajaks tulemist oli ta kaks aastat Krasnojarski ooperi- ja

balletiteatri pealavastaja. "Seal olin lavastajana ikka suur maestro. Mitte nii nagu Eestis, kus me oleme kõik demokraadid ja öeldakse vahel, et Kuningas, ära jama," muigab ta.

Neeme Kuningas on olnud ka Estonia ooperistuudio õpetaja. Ta ise on lõpetanud Tallinna riikliku konservatooriumi laulja ja Moskva riikliku teatrikunsti instituudi lavastaja erialal.

2021. aastal ilmunud raamatus "Ooperinovellid" on Neeme Kuningas pannud ilukirjanduslikus vormis kirja kilde Kilingi-Nõmmel kasvamise ajast ja mõtteid teatrist.

Tema peas on sündinud ka Tallinna teletornis ajareisiks nõukogude aega olnud näituse "Banaane ei ole!" pealkiri. Kuningas tegutses sel ajal tekstikirjutajana Eesti reklaamigurude Marek Reinaasi ja Olav Osolini büroos Zavood.

1990. aastate keskel oli ta Eesti Sinise Erakonna esimees ja 2017. aastal Vabaerakonna aseesimees. Praegu kuulub Tuleviku Eesti Erakonda, aga on olnud ka Isamaa ja Res Publica liige.

Ta on Tallinna Vanalinna Rotary klubi vokaal-instrumentaalansambli Vana Tallinn juht ja klahvpillimängija. Bändi solist on filmimees ja poliitik Artur Talvik.

Neeme Kuninga lastest on avalikkuse jaoks kõige tuntum muusikust poeg Marten Kuningas, kelle bänd Miljardid võitis plaadiga "Ma luban, et ma muutun" mullu Eesti muusikaauhinna aasta parima rokkalbumi eest.

Teil läheb kolmas aasta Kohtla-Järvel. Millised tähelepanekud on teil olnud suhete kohta?

Mulle tundub, et mingisugused arusaamatused on päris sügavale juurdunud ja kui seda kõik serveeritakse, nagu mulle mõnikord näib, sellises küünilises kastmes, mis on seotud omakorda poliitilise omakasu ja klannimentaliteediga, siis need võimenduvad. See pilt on ikkagi väga kirju.

Lavastaja mõtleb kujunditega. Mina mõtlesin sellise kujundi, mis ei sobi muidugi kõigi kohta, aga on pigem üldistav. Vene kodust Ida-Virumaa gümnasist on justkui ööliblikas, kes peksleb Bermuda kolmnurgas ega saa sealt välja. Need kolm nurka on kodu, kool ja tegelikkus. Sa pead olema lojaalne ja usaldama

neid väärtusi, mida sulle on põlvest põlve kodus edasi antud. Koolis tuleb olla lojaalne Eesti riigi kodanik ja kõike seda õppida.

"Nimed marmortahvilil" tuleb läbi lugeda?

Jah. Ja siis kas näida või olla lojaalne kodanik. Siis on see tegelik elu ja reaalsus, mis on tänaval.

Tšehhovi "Kolmes ões" ohatakse lakkamatult: "Moskvasse! Moskvasse! Moskvasse!" See on ülim ideaal, kuhu püüelda, paradiisilaadne unistuste koht. Mõtlesin, et gümnaasiumis saaks lavastada "Kolm õde ja kolm tõde", jällegi selle kolmnurgaga seoses. Siinsed õed õhkavad: Moskvasse, Tallinna, Londonisse...

Mingil hetkel nad peavad ju oma valikud tegema. Sellest, kes on tugevamad mõjutajad, sõltuvad nende valikud ja tegelikult kogu edasine saatus. Olla siin õpetaja ning püüda oma mõistuse, tarkuse, kogemuste ja arusaamadega suunata neid valikuid ongi ju tegelikult üks suuremaid missioone, mida täita saab. Kõlab väga pateetiliselt. Aga ma tõesti siiralt arvan, et see on võimalik.

Kuidas seda on vastu võetud, mida te olete püüdnud gümnasistideni viia?

Ma ei ootagi resultate nagu plaksust, et te panite mu lambi süttima, nüüd saan aru, kus ma olen ja kuhu ma tahan minna. Kui nii juhtub, siis aastate pärast. Või mingil hetkel saavad nad aru, et siit tuli see impulss ja doominokivi läks liikuma.

Siinse kooli eluiga kaks ja pool aastat on ikka imelühike. Sel aastal lõpetab alles esimene lend, kes on siin olnud kolm aastat. See kõlab ka natuke julmalt, aga see ongi see koroonalend.

Kuidas etenduskunste distantsilt õpetada?

See oli keeruline. Õppekavasse tuli teha mõistlikke korrektsioone.

Sellest ilmselt ei piisa, et jagada nimekiri etendustest, mida tuleks Youtube'ist ära vaadata?

Ei-ei-ei! Pigem vastupidi. Püüdsin neile midagi sellist pakkuda, mis oleks võimalikult ekraanivaba. Ikka pliiatsi ja paberiga mõttetööd. Nagunii olid nad tundide kaupa ekraani ees.

Nad kirjutasid kaks näidendit. Üks oli kolmele tegelasele, seal olid nad ise autorid, lavastajad, kujundajad ja kolm tegelast. Teine näidend oli mononäidend, kus nad pidid kõike ise tegema. Küll see oli neile alguses keeruline – üldse teemat leida, see kirja panna. Aga lõpuks said nad päris toredasti hakkama. Õige mitu näidendit oleks olnud võimalik lausa etenduseni viia, aga paraku jäi see kooliaasta lõpp niivõrd lühikeseks ja kiireks, et nad ei jõudnud seda teha.

Nad tegid ka lühifilme telefoniga. See oli üsna keeruline ülesanne. Nad olid kõik ju suletud oma kodudesse. Teema oli "Kevade 2020". Viide Lutsule, aga ka konkreetsele ajale. Sealt tuli kümme suhteliselt erinevat tööd, mis näitavad ühelt poolt ka läbilõiget selle põlvkonna mõttemaailmast.

Kas praegune gümnasistide põlvkond on teid ka millegagi suutnud üllatada, mida te poleks siia klassi ette tulemata kogenud?

Kuidas võtta? Mu oma lastel on küllaltki suured vanusevahed, peaaegu kogu aeg on olnud kooliõpilased ja gümnasistid kodus. Nende teadlikkus ja võimekus, kui endaga võrdlen, on kolossaalselt kasvanud, eriti igasuguste uute vidinate kasutamises.

Küll aga olen aru saanud, kuivõrd ränk ja vastutusrikas on tegelikult õpetaja töö. "Patoloogilisel" õpetajal ongi see tema elu, ta ei saagi teistmoodi. Õpetajate toas olen tähele pannud, et isegi väga kogenud õpetajad tulevad vahel mõnest tunnist ja ahastavad ning piltlikult öeldes katkuvad juukseid, elades üle seda, mis just äsja juhtus või jäi juhtumata, või ollakse mures mõne õpilase pärast, kelle käitumismustreid ei õnnestu lahti muukida ega aru saada, mis selles hingekeses toimub.

Minul ei ole vaja kodus vihikuid või kontrolltöid parandada. Aineõpetajatele on see väga suur töö. Aga mentaalne ja psüühiline pool tuleb ikka koos vastutusega koju kaasa.

Tulen Kohtla-Järvele igal esmaspäeval 100 kilomeetrit eemalt Käsmust. Mul on sõites aega autos end häälestada ja mõelda. Aga olen avastanud, et ööl vastu esmaspäeva magan ma väga halvasti. Ärkan korduvalt üles, mingisugused mõtted tiirlevad peas. Kuigi mida mul on pabistada? Mitte midagi ei ole! Ma olen

ka improviseerimisvõimeline. Kui lähen tundi ja näen, et on mitu puudujat, siis teeme natuke teistmoodi, kui plaanisin.

See on mõneti samasugune tunne, mida mäletan teatrist ränkadest prooviperioodidest esietenduste eel. Ma olin siis unerohusõitlane, sest ma ei saanudki teisiti.

Vastutusekoorem oli lihtsalt suurtes ooperimajades nii suur?

Jah. Oligi nii. Võtsin unerohu ja teadsin, et ma vähemalt magan. Nüüd pole unerohu mul küll juba üle kümne aasta vaja olnud, aga ööl vastu esmaspäeva on pea ikka igasuguseid mõtteid täis. Kuulen kolleegidelt, et neil on sama asi, kuigi nad peaksid koolis olema nagu kalad vees.

Miks gümnaasiumiõpilastel on vaja etenduskuuste õppida?

Elu on teater ja me kõik oleme selles näitlejad ja mängime igal hetkel mingit rolli.

Esinemisoskust läheb pidevalt vaja?

Just. Esinemisjulgus, väljendusoskus, keelekasutus, sõna mõtestamine ja mõtte sõnastamine. Need on kõik omadused, mida akadeemilistes tundides ilmtingimata ei käsitleta. Peaaegu igal alal tuleb kasuks, kui sul on julgust midagi esitada ja esitleda, oma mõtteid, tooteid või teenuseid maha müüa.

Võtan ka enda puhul, et kui mulle on antud elus võimalus elada mitut elu, mängida eri rolle, siis peaksin loll olema, kui ma seda võimalust ei kasutaks. Ma olen lavastaja, pedagoogi, isa rollis ja mitmetes muudes rollides olnud – nii alluv kui ülemus olnud.

.... isegi parteijuht olnud [Neeme Kuningas on olnud Sinise Erakonna esimees ja Vabaerakonna aseesimees].

Jah, olen püüdnud ka poliitika köögipoolt uurida uudishimust, aga mitte soovist mingit poliitilist karjääri teha. Mind on minu loomingu ja teoste kaudu, mida mul on tulnud tõlgendada, huvitanud üks üsna lihtne küsimus, millele on väga raske vastata: mida teeb inimene võimuga ja mida teeb võim inimesega?

Näiteks enamik Verdi oopereid on väga poliitilised...

...."Wallenbergist" [Erkki-Sven Tüüri ooper Rootsi diplomaadist, kes juhtis juutide päästmist Budapestis. Neeme Kuningas lavastas selle koos Dmitri Bertmaniga 2007. aastal Estonias] rääkimata?

Jah, jällegi need võimu ja inimese vahekorrad: mis paneb inimese just nii käituma, kus on see vastutus ja kus see hakkab ähmastuma? Mu väga heade tuttavatega on olnud selliseid olukordi, kus ma olen öelnud, et sa olid täiesti normaalne mees, aga nüüd räägid sellist imelikku juttu... Ta ütleb, et kuidas nii, ta ei ole üldse muutunud. Selles see asi ongi, et ta ise ei näe seda. Ta ei märka, et võim teeb küüniliseks.

Mulle tundub, et võimu magusus ja mingi kirg või tung seda saada on ikka väga imelik kütus, mis inimesi käivitab. Ma tahtsin enda naha peal ära proovida, kuidas see käib.

Olen enda peal mitmesuguseid inimkatseid teinud. Prokofjevil on ooper "Mängur" ja Tšaikovskil "Padaemand", kus on mängusõltlased. See sõltuvus on nii suur, et paneb inimese olukorda, kus ta on valmis loobuma kõige olulisemast ja kallimast ning asjad lõpevad traagiliselt. Tahtsin teada, mis inimesega toimub sel hetkel.

Minust ei saanud mingit mängusõltlast, aga tunnistan, et kui aastaid tagasi käisin tihedalt Soomes lavastamas – olen seal üle kümne ooperi lavastanud –, siis laevaga üle lahe sõites mõtlesin, et proovin ära, mis mu endaga toimub, kui mänguautomaatides raha peale mängima hakkab. Hakkaski midagi imelikku toimuma, aga suutsin panna endale piiri, et üle 100 krooni ei raiska. Mõnikord vedas ka.

Kas nende kahe ja poole aasta jooksul on teie kogenud lavastaja silm mõne õpilase puhul pannud tähele, et tema koht peaks kindlasti laval olema?

Kahtlemata on. Aga kui see soov on tugev ja siht on iga hinna eest selleni jõuda, siis tahtmise ja tööga suudab väga palju ära teha. Kui ma suudan anda mingisugused alged ja põhimõtted, mis edaspidi aitavad, siis miks mitte.

Kui võtta Kohtla-Järve linna mõne lavastuse lavakujundusena, siis millise ooperi või teose jaoks see sobiks?

See poststalinistlik kesklinn tuletab nõukogude aega meelde ja eks sinna selle aja tükid sobiksid. Täiesti unikaalne on tuhamägede ümber olev tööstusmaastik. Kui sõidan sealt mööda, siis mõtlen, et see on rohkem isegi mõne filmi teema. Sellega assotsieerub mulle Tarkovski ja mingisugused tulnukad, vangistatud Orwelli tegelased, mingi kafkalik pooleldi tehis-, ulmeline ja apokalüptiline atmosfäär.

Kuidas selline keskkond kujundab inimesi?

Küllap kujundab. Aga see on ka silmaringi ja nii-öelda redeli ja motivatsiooni küsimus. Kui seda ei ole, siis jäävadki su maailmaks vaid need rauakolakad, "hruštšovkad" ning üks toidu- ja esmatarbekaupade kauplus. Kui sul on uudishimu ka millegi muu vastu, loed palju, sealhulgas Eesti elu ja kultuuri kohta, ning pere toetab, siis on juba pool võitu olemas.

Mulle näib, et siinsed eesti õpilased on tunduvalt tolerantsemad kui võib-olla mujal. Mul on tundides kakskeelsete perede õpilased. Ma pole kordagi märganud, et neil oleks rahvuse tõttu mingitki vastuolu tekkinud. Nad leiavad oma põlvkonna puhul üles tunduvalt rohkem seda, mis neid ühendab, kui seda, mis neid lahutab.

Aga selleni jõudmine võtabki põlvkondi aega. Vägisi ei saa kedagi õnnelikuks teha kamandades, et hakake üksteist armastama, pidage üksteisest lugu, me anname teile raha ja loome igasugused programmid ning pidage nüüd üksteisest lugu. See ei tule käsu peale.

Tuleb õppida märkama, olla uudishimulik ja pidadagi lugu üksteisest.

Teie pooldate, et gümnaasiumis õpiksid eesti ja vene lapsed koos?

Igal juhul. Vene peredest lastele oleks eeliseks, kui ka nende kodu seda mõistaks ja toetaks ning oleks palju nõudlikum selle hariduse suhtes, mida nad saavad siinsetes põhikoolides.

Siin on kontrastid nii koolide kui ka õpilaste lõikes ikka väga suured. Õpetajal on ka väga keeruline valida, kas lähtuda kõige nõrgemast, priimusest või keskmikust. Igal juhul on keegi kaotaja ja diskrimineeritud. Seda ei oleks, kui põhikoolides oleksid nõudmised kõrgemad ja sarnasemad ning ausad.

Et pakazuhhat ei oleks?

Jah, just! Panebki imestama, et see on ju avalik saladus, mida kõik teavad. Aga kuidas ei ole 30 aastat sellega midagi ette võetud? Need eksharidusministri parteilised ponnistused, mis ka selle gümnaasiumi loomise ümber käisid, olid selle olukorra peegeldused.

Need olid kellegi poliitilistele soovidele vastutulek?

Aga kas saab teha seda noorte inimeste hariduse ja silmaringi hinnaga? See on ikka uskumatult küüniline.

Mõneti on see tõrksus nende koolide poolt mõistetav. Kui sind rünnatakse, siis ründa vastu. Minnakse isiklikuks ja leitakse vaenlasi seal, kus neid tegelikult ei ole.

Märksõnad on ikka jälle koostöö, mõistmine, märkamine ja uudishimu. Ka nende koolide puhul töötab see "Romeo ja Julia" mudel.

Varrak

Teater on pühamu, sõda, kindlus, vangla, loomaaed, valede vorpimise vabrik... [Teatriime](#)

[Teater](#) on pühamu.

Lava on [teatri](#) altar. Altarit ei rüvetata.

[Teater](#) on imetaja, amm, kes aitab sünnitada uut loovust.

Lava on [teatri](#) toidulaud. Toidulauale ei sülitata.

Lava on [teatri](#) süda. Elusorganismi terve süda on organismi tingimus ja eeldus, et ka kõik teised tähtsad elundid ja organid saaksid veatult toimida. Kui süda jupsib, siis on kogu süsteem halvatud.

Teater on elusolend. Ta tunnustab, hullutab ja maksab kätte, ta on armukade.

Teater on armee, etendus on lahing.

Etenduse ajal meenutab lava ümbrus lahinguvälja eesliini. Laval, selle kõrval, all ja kohal toimetavad inimesed, kes sõdurite kombel täidavad täpselt kätte õpitud ning kokku lepitud ja kokku harjutatud toiminguid.

Teater on kindlus.

Lisaks eesliinile on teatris ka tagala, kus asuvad arvukad töökojad ja -toad, stuudiod, proovi- ja treeningsaalid, bürood, kantseleid ja kabinetid. Seal askeldavad eri valdkondade meistrid, kelle teadmised, oskused ja kogemused aitavad varustada eesliinil võitlejaid kõige vajaminevaga. Aitavad luua etendusi, võita lahinguid.

Teater on sõda.

Laevas, armees ja teatris tuleb järgida teenistusliku alluvuse põhimõtet. Igasugune demokraatia on välistatud ning hea lõpptulemuse ja ellujäämise seisukohast laostav, lausa amoraalne. Ametiühing teatris või armees on loomuvastane. Ühtki lahingut ja sõda ei võideta, kui reameeste või seersantide ametiühingud on otsustanud streikida, et nõuda kindralitelt viletsate töö- ja palgatingimuste parandamist, tööaja lühendamist või paremaid töövahendeid.

Demokraatia armees, laevas ja teatris on nagu laastav katk, mis õgib loovust, lagundab organismi ning mädandab selle olemust.

Teater on sipelgapesa. Teater on mesilastaru. Teater on loomaaed.

Teatrimajas tegutsevad lauljad, tantsijad, orkestrimuusikud, dirigendid, pianistid, lavastajad, repetiitorid, assistendid, inspitsiendid, lavameistrid, valgustajad, helitehnikud, rekvisiitorid, kostümeerijad, grimeerijad, pürotehnikud, õmblejad, kingsepad, butafoorid, dekoratsioonimaalijad, puusepad, keevitajad, kokad, kondiitrid, koristajad, aednikud, kojamehed, tuletõrjujad, turvamehed, arstid, massöörid ning tohutu hulk väikesi ametnikke ja suuri ülemusi.

Teater on vürstiriik. Teater on klooster. Teater on vangla.

Siin on söökla, saun, jõusaal, hotell, arhiiv, turvateenistus, pesumaja, puu- ja metallitöökojad, heli- ja videostuudio ning arstikabinet.

Teatrimajas on olemas absoluutselt kõik eluks vajalik selleks, et siin aastate viisi elada ilma hoonest lahkumata. See sai mulle üsna pea selgeks.

Kaks loomaaeda

Teater on üks imeline ja imelik asutus. Publik näeb vaid murdosa sellest keerukast ja põnevast maailmast, näeb sisseharjutatud etendust, mille ettevalmistamiseks on tohutult aega, energiat ja raha kulutatud. Publik tuleb vaatama-kuulama artiste, kes astuvad üles laval ja orkestrisüvendis, et luua illusoorne ja maagiline õhustik, mõtte-, vaimu- ja hingeenergiate pendeldamine üle rambi lavalt saali ja vastupidi. Publik näeb hoolikalt ette valmistatud pettust ja maksab selle eest, et petetud saada.

Kui oivaline, keerukas ja patuselt võrratu on see publiku silmadele varjatud maagiline pettuste tehas, see valede vorpimise vabrik! Laval on sageli vaid üks artist, kas piinatud ja kaeblev tenor ooperis, krapsakas ja salakaval subrett operetis või graatsiliselt hinge heitev luik balletis. Lava ümbruses on samal ajal ametis kümneid naisi ja mehi: valgustajad, lavatöölised, rekvisiitorid, jumestajad, riietajad, inspitsiendid, abidirigendid, pürotehnikud. Lisaks kubiseb lavatagune alati kolleegidest, konkurentidest, lastest ja sugulastest. Mõnikord passivad seal eeslid ja kanad.

(Katkendid Neeme Kuninga raamatust "Ooperinovellid", 2021)